

**The Rise of Christianity. How the
Obscure, Marginal Jesus Movement
Became a Religious Force in the Western
World in a Few Centuries**

HarperCollins (1997)

Rodney Stark. ss. 243.

ISBN: 0-06-067701-5 (pbk).

**Kristendommens vekst de første
århundrer – og i dag**

Kristendommens vekst de første århundrene er bemerkelsesverdig og oppsiktsvekkende. Av historikere har dette ofte vært overfladisk behandlet. Kristendommens "seier" har av noen vært tilskrevet Romerrikets indre forfall (slik som Edward Gibbons klassiker fra 1788), mens andre har hevdet masseomvendelser for å forklare endringene. Rodney Stark hevder at den kristne troen ikke vant på grunn av den romerske religions svakhet og sammenbrudd, men ved å framvise sin egen styrke i møte med alternativene.

Rodney Stark er religionssociolog ved Baylor University i USA. Hans tilnærming er meget interessant og kobler historie med sosiologi, religionshistorie og arkeologi. Han har skrevet flere bøker med titler som utfordrer mange av de "overleverte sannheter" om kristendommens framvekst og rolle.¹ Tidlig i *Cities of God* hevder han "Only monotheism can generate the level of commitment to mobilize the rank and file in missionizing activities" (s. 13), og henviser til studier som viser hvordan omvendelser skjer. Kontra påstanden om at kristendommens styrke var løfte om evig liv, hevder Stark at troen spredte seg fordi den kunne "provide an antidote to life's miseries here and now. The truly revolutionary aspect of

1 Se *For the Glory of God: How Monotheism Led to Reformations, Science, Witch-Hunts, and the End of Slavery* (Princeton University Press, 2003), *The Victory of Reason: How Christianity Led to Freedom, Capitalism, and Western Success* (Random House, 2005) og *Cities of God: The Real Story of How Christianity Became an Urban Movement and Conquered Rome* (HarperCollins, 2006).

Christianity lay in moral imperatives" (s. 30).

Ikke alle Starks teser er like godt dokumentert, slik som påstanden at kristendommen trakk vel så mange fra eliten som fra de lavere samfunnsklassene. Men Starks bok er uhyre interessant, ikke minst når han avslører mange av de "vedtatte sannheter" som myter. Men boken er også nyttig som bakteppe for refleksjon om kristentroens status og framtid i vår egen tid. Jeg vil her kort gjengi noen av hovedpoengene fra hans bok *The Rise of Christianity*, og deretter gjøre noen refleksjoner om kristen trosformidling og kristent trosforsvar i dag.

Epidemiens rolle i kristendommens framvekst (kap 4).

En av forklaringene på kristendommens oppsiktsvekkende vekst, finner Stark i epidemiene, et vanlig fenomen i antikken. De store epidemiene som rammet Romerriket i år 165 (kopper) og år 251 (meslinger) tok livet av opptil en tredjedel av befolkningen. Slike katastrofer vil uvegerlig påvirke samfunn, og 3 elementer ville ifølge Stark virke inn på religionens rolle.

1. Religionens evne til å forklare.

Det var allment erkjent at prestene for polyteismen ikke hadde noen forklaring på epidemiene. De romerske gudene brydde seg lite om menneskene, utenom det å kreve rituelle handlinger og gaver. Filosofene kunne kritisere religionen, men kunne ikke bidra mer her. Medisinsk vitenskap hadde enda ikke kunnskap om bakterier, og kunne ikke hjelpe mot smittsomme sykdommer.

Kristen tro derimot hadde en spesiell styrke i møte med sykdom og død: Kristne trodde på en god Gud som brydde seg om mennesker, som brydde seg om lidelse og gav håp om liv etter døden.

2. Religionens evne til å motivere til handling.

I møte med epidemier flyktet folk fra byene og kunne la syke og døende bli liggende igjen. De romerske gudene gav ingen befaling om å vise omsorg og barmhjertighet; gudene gjorde det ikke selv, de straffet ingen for moralsk svikt (bare for rituelle

svikt), og tilbød ingen frelse.

Kristne skilte seg ut ved måten de tok seg av syke på. De tok seg ikke bare av sine egne, men også andre, naboer og fremmede, – noe som var særdeles radikalt. Denne praksisen var forankret i deres tro på en Gud som krever at vi skal vise barmhjertighet, som straffer svikt og som gir frelse og håp gjennom død og grav.

3. Epidemienes påvirkning av sosiale nettverk.

Epidemier var vanlige fenomen i antikken; de skaper betydelige sosiale endringer: noen sosiale bånd brytes og nye formes. Med et enkelt regnestykke viser Stark hvordan dette kunne innvirke på kristendommens vekst: Omsorg ved sykdom reduserer dødeligheten fra 30% til 10 %. Når kristne fikk omsorg fra sine, økte det antallet kristne som overlevde. Når i tillegg mange ikke-kristne hadde kristne å takke for at de levde, vil vi kunne regne med vesentlige tilskudd av nye troende fra denne gruppen.

På alle disse tre områdene hadde den kristne troen sin styrke, sammenliknet med alternativene.

Kvinnenes rolle i kristendommens vekst (kap 5).

Kvinnenes rolle i kirkens historie er meget interessant. Deres betydning i kirkens fremvekst er ofte oversett. Romerriket led under mangel på kvinner, noe som fører til at kvinnen blir "knapphetsvare" og i større grad kontrollert og hindret i utfoldelse. Grunnen til kvinnemangelen var utbredelsen av infanticid (barnemord) og aborter: det var allment godtatt å kvitte seg med uønskede barn, både piker og vanskapte.

Kristne på sin side fordømte både infanticid og abort og så det som mord. Kristne så på ekteskapet som hellig og fordømte både skilsmisse, incest og utroskap. De krevde avholdenhet av både kvinner og menn. Kvinner fikk sentrale roller i menigheter, både som ledere, lærere og diakoner, og ble ansett som medarbeidere. Her skiller de kristne seg også fra den jødiske tradisjon.

Enker var en utsatt gruppe i Romerriket. Der ble de utsatt for sterkt presset til å gifte seg, og mistet dermed selv eiendomsretten til arven etter sin mann. Blant kristne ble enker sett opp til og fikk viktig rolle i menighetene, og de fikk også støtte ved

behov. Jenter ble i antikken giftet bort helt ned i 12 års alderen, og om man tok dem enda tidligere, var det ingen sanksjoner. Kristne, derimot, giftet seg senere, og kvinner hadde også mer de skulle ha sagt om ekteskapet. Kristne så på ektefellene som jevnbyrdige, med gjensidige plikter.

Romerriket hadde lav fruktbarhet; befolkningen krympet, til tross for lokkemidler og sanksjoner fra myndighetene. Hva var grunnene? Romere hadde et lavt syn på ekteskapet og opplevde hustruer som vanskelige. Prostitusjon var utbredt og menn var promiskuøse; det var sett på som en rettighet for myndige menn. Abort var utbredt og livsfarlig, og var normalt mannens valg.

I denne virkeligheten fant mange kvinner den kristne tro attraktiv: Ekteskapet ble sett på som hellig og livsvarig, man var jevnbyrdige og hadde gjensidige plikter og man unngikk farlige aborter. Undersøkelser viser at kristne hadde overskudd av kvinner; de utgjorde opptil 60 % av de kristne. Det gav dem naturlig en friere rolle og høyere status enn i omgivelsene. Det førte også til ekteskap med ikke-troende, som igjen førte mange til troen. Alt dette medførte høyere fødselstall blant kristne i forhold til omverden, og kristendommens naturlige vekst, ifølge Stark.

Katastrofenes rolle i kristendommens framvekst (kap 7).

Kristendommen vokste i antikken i stor grad fram i byene. Stark spør hva det kunne være ved byene som skapte grunnlag for denne veksten. Han bruker atskillige sider for å beskrive de vanskelige leveforholdene i antikkens byer. Bylivet i antikken bød på konstante helseplager, frykt for jordskjelv og branner og frykt for fremmede.

I møte med denne virkeligheten var en av den kristne troens store fortrinn utviskingen av etniske barrierer, og ny tilhørighet og omsorg på tvers av bakgrunnskultur. "Det de brakte var ikke bare en bybevegelse, men en ny kultur som kunne gjøre livet i de gresk-romerske byene lettere å utholde." (s.162)

Noen konkluderende refleksjoner i møte med Stark.

Jeg vil her gi noen konkluderende refleksjoner rundt Starks bok, knyttet til en av

apologetikkens nøkkelttekster 1. Pet 3,14-16.

1. Den kristne troens utfordrer alltid omgivelsene med sin bekjennelse til "Kristus som Herre." Kristen tro lever ikke best beskyttet fra alternativene, men i direkte møte med dem. Vi lever igjen en tid med livssynsmangfold. Om kristendommen i stor grad har mistet sin historiske posisjon i Vesten, har den nå en anledning til å la seg måle mot alternativene. Vi trenger kristne som ruster seg til dette møtet.

2. Den kristne troens utfordring av omgivelsene vil alltid fremkalle motstand; "om dere lider". Den kristne troen på den korsfestede og oppstandne har en unik evne til å gi mening i møte med lidelse. Selv om det finnes uløste spørsmål også for den kristne i møte med det onde, oppviser de kristne svarene sin styrke i møte med den harde virkelighet. Den kristne troens største intellektuelle problem kan i praksis vise seg å være et av dens sterkeste kort.

3. Den kristne er ikke bare kalt til å tro, men også til å leve troen ut. Det å formidle og forsvare den kristne tro trenger alltid å ledsages av et liv i samsvar med troen; forsvaret må fremføres "ydmykt og med gudsfrykt". Det som betyr noe, er ikke de store heldådene eller de synlige prosjektene, men vanlige menneskers praktiske omsorg for sine medmennesker. Vi trenger å gjenoppdage betydningen av formaningerne i kristen formidling og kristent trosforvar. Det har med å leve helhetlig som Jesus disipler å gjøre.

4. Den kristne troen fant uttrykk i de kristne menighetene som ble til i Romerriket, hvor den kristne troen kunne utvikle nye motkulturelle fellesskap preget av den nye troen på én Herre og én menneskehet. I vår verden hvor ensomheten herjer, skulle kristne fellesskap ha store muligheter for å tiltrekke seg nye. Kristen tro har en egen evne til å bygge nye fellesskap på tvers av tradisjonelle skiller. "Kom til ham, den levende stein ... og bli selv levende steiner som bygges opp til et åndelig hus." (1.Pet.2,1 ff)

Dette gjør meg kanskje mest pessimistisk på vegne av kristne i Vesten: har vi kapitulert så for Vestens individualisme og materialisme at vi ikke lenger bygger kristne fellesskap? Kristen formidling vil i så fall skje i et tomrom og miste mye av sin evne til å forandre og forvandle liv, og dermed også til å overbevise de utenfor.

Grunn til optimisme. Starks bok er interessant på mange vis. Han viser hvordan ulike livssyn har forskjellig evne til å takle kriser, motivere handling og bygge fellesskap. Kristen trosformidling og kristent trosforvar skulle ha store muligheter i dagens mangfold om vi våger ta mangfoldet ved hornene. Dersom den kristne tro er sann, skulle dens styrke bli synlig i møte med alternativene og i møte med livet i den virkelige verden.

Bjørn Hinderaker

bjorn.hinderaker@mediehogskolen.no